

Verbovskiy Vadym Volodymyrovych

PhD (History), Associate professor

Goncharenko Anatoliy Volodymyrovych

PhD (History), Associate professor

Sumy National Agrarian University

Sumy, Ukraine

THE USA AND THE INTERNATIONAL RELATION ON THE MIDDLE EAST, 1981–1989

Вербовський Вадим Володимирович

кандидат історичних наук, доцент

Гончаренко Анатолій Володимирович

кандидат історичних наук, доцент

Сумський національний аграрний університет

Суми, Україна

США ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ, 1981–1989 РР.

Abstract: The article deals with the international policy of the USA on the Middle East, 1981–1989. It describes the role and place on the Middle East in the international relations. The key elements of American policy are being analyzed, especially the relationships between USA and Israel and between USA and Muslim countries on the Middle East region.

Keywords: the USA, the Middle East, international relation.

Анотація: У статті досліджено міжнародну політику США на Близькому Сході у 1981–1989 рр. Охарактеризовано роль та місце Близького Сходу в

«Practical applications of research findings»

міжнародних відносинах. Розглянуто основні елементи американської політики, окрему увагу приділено розвитку відносин США з Ізраїлем та мусульманським світом у близькосхідному регіоні.

Ключові слова: США, Близький Схід, міжнародні відносини.

Адміністрація президента США Рональда Рейгана (1981–1989 рр.) з самого початку була сповнена рішучості щодо відновлення домінуючих позицій США у всьому світі. Р. Рейган відразу був змушений займатися близькосхідними справами, розуміючи, що стосовно Близького Сходу і Перської затоки потрібна «нова стратегія», сутність якої полягала у включенні цих регіонів у сферу відповідальності НАТО. Потім Вашингтон повинен переглянути свої позиції щодо арабо-ізраїльського конфлікту. У цьому плані необхідно було, щоб США «серйозно переглянули резолюції ООН № 242 як моделі кінцевого рішення арабо-ізраїльського конфлікту. США спочатку робили ставку на Ізраїль як на прямого союзника і на встановлення в даному районі протекторату Заходу і передусім США» [1, с.10].

США пояснювали появу своїх військ на території країн «третього світу» необхідністю протидії радянській загрозі, не приховуючи своїх головних завдань. По-перше, «західні військово-морські сили могли знадобитися для підтримки відкритої Ормузької протоки в разі, якщо б суперництво між країнами призвело до війни в районі Перської затоки». По-друге, «у випадку внутрішніх заворушень, загрозливим інтересам Заходу, нам потрібно було б мати здатність до вторгнення на боці будь-якої дружньої країни, яка попросила б допомоги». По-третє, «є також багато інших потенційних можливостей, що вимагають швидкого розгортання сил у цьому районі для захисту джерел нафти» [2, с. 104].

2 лютого 1981 р. Р. Рейган підтримав політику Ізраїлю щодо закріплення на окупованих територіях. Улітку Ізраїль здійснив військові операції проти арабських країн, а США завершували розробку пропозицій про розміщенні на

ізраїльській території спорядження для американської механізованої дивізії. Створювався плацдарм, завдяки якому США отримували можливість скорочення термінів розгортання військових операцій у районі Перської затоки.

30 листопада 1981 р. було підписано угоду, згідно з якою Ізраїль ремонтуватиме американську техніку, братиме участь у спільних з США військових операціях. У документі зазначалося, що новий союз створюється виключно проти СРСР. Однак на практиці почались нові удари по арабам.

Через два тижні після цього Ізраїль офіційно заявив про анексію Голанських висот. США заявили про призупинення дії цієї угоди, проте продовжували її виконувати і заблокували в Раді Безпеки ООН проект резолюції, що оголошував недійсною анексію Ізраїлем Голанських висот.

У грудні 1981 р. Вашингтон почав переговори з Єгиптом, Суданом, Сомалі, Оманом і Саудівською Аравією щодо розташування у цих країнах «передових штабів» своїх сил «швидкого реагування» для контролю над Перською затокою.

Тим часом, Тель-Авів готувався до нової агресії, яка почалася на початку червня 1982 р. Оскільки це була явна агресія, США були змушені проголосувати в Раді Безпеки ООН за резолюції, що могли призупинити агресію Ізраїлю. Проте Вашингтон не припинив підтримувати Ізраїль [2, с. 110].

Серед американського істеблішменту в цей час поширилася думка, що на Близькому Сході з'явилася можливість широко використовувати «енергійну» американську дипломатію. Г. Кіссинджер зазначив, що США не можуть відкрито застосовувати силу на Близькому Сході. У цих умовах, СРСР уніс до Ради Безпеки проект резолюції, що передбачала заборону поставок Ізраїлю зброї і військового спорядження. Проте США застосували «право вето».

Щоб хоч трохи дистанціюватися від політики Ізраїлю на Близькому Сході, президент США Р. Рейган 1 вересня 1982 р. запропонував план мирного урегулювання в регіоні, який передбачав: 1) угода у Кемп-Девіді залишається основою політики США; 2) США на підтримують створення незалежної

«Practical applications of research findings»

Палестинської держави на Західному березі річки Йордан і в Газі; 3) Ізраїль повинен відвести війська, але не на лінію 1967 р. Одночасно Держдепартамент повідомив ізраїльський уряд, що Вашингтон заперечує щодо ліквідації існуючих поселень та ізоляції Західного берегу і Газі від Ізраїлю.

У середині 1983 р. Білий Дім зазначив, що готовий відновити дію «стратегічної угоди» з Ізраїлем від 30 листопада 1981 р. 18 жовтня 1983 р. держсекретар Дж. Шульц запропонував Раді національної безпеки офіційно визнати Ізраїль головним партнером США на Близькому Сході. 29 жовтня Рейган підписав директиву № 111, що затверджувала пріоритети країни на Близькому Сході. Найважливішим пунктом цього документу був військовий союз з Ізраїлем. Унаслідок цього, фінансова допомога Ізраїлю зросла на 60%. До того часу, США вже розмістились у Південному Лівані та розпочали військові дії. Силова політика США перетворила Близький Схід на вибухонебезпечний і непередбачуваний регіон [3, с. 331].

Важливе місце у близькосхідній політиці Вашингтону займали Іран та Ірак. Унаслідок Ісламської революції у 1979 р. до влади в Ірані прийшов аятола Хомейні, що послаблювало позиції Білого Дому на Близькому Сході. Під впливом цих подій з 1980-х рр. Ірак стає провідною для США країною, ключем до енергетичних ресурсів цього регіону і південним щитом від впливу СРСР.

У 1980 р. Ірак розпочав війну з Іраном, маючи за мету стати панівною державою в районі Персидської затоки. США сподівалися за допомогою Іраку скинути режим Хомейні. Під час ірано-іракської війни 1980–1988 рр. Ірак постійно отримував розвідувальну інформацію від ЦРУ на основі угоди про співпрацю у сфері розвідки між США і Іраком. У Багдаді була створена спеціальна група з представників американських і іракських спецслужб. У результаті цього, Ірак отримував американські супутникові знімки позицій іранської армії і дані, отримані за допомогою літаків АВАКС, які для прикриття орендувалися у США Саудівською Аравією. Деякі військові успіхи Іраку

забезпечувалися перешкодами іранським радарам літаками ВПС США [3, с. 342].

До лютого 1981 р. стало ясно, що стратегічні плани Іраку провалилися. Обидві сторони посилили свої позиції, додавши до раніше оголошених військових цілей скидання режиму супротивника. В березні 1982 р. Іран перейшов у наступ, і в червні іракський президент С. Хусейн оголосив, що Ірак виведе війська з Ірану. Іран провів ще декілька наступальних операцій на ділянці вздовж кордону, але йому не вдалося прорвати іракські оборонні лінії.

Загроза перемоги Ірану в 1983 р. сприяла виникненню міжнародного альянсу, учасників якого об'єднала загальна мета – запобігти розгрому Іраку. Кувейт і Саудівська Аравія надали величезні позики, Кувейт став перевалочним пунктом морських перевезень військового і цивільного імпорту Іраку. Єгипет і Йорданія надали озброєння і військових радників. Тільки Сирія і Лівія виступили на стороні Ірану. В міжнародному плані Ірак залежав від Франції і СРСР як головних постачальників зброї. Хоча США офіційно дотримувалися нейтралітету, вони надавали Іраку сільськогосподарські кредити, постачали вертольоти і транспортну авіацію. США побудували також військові об'єкти в Саудівській Аравії, Омані і інших районах Персидської затоки [1, с. 13].

Навесні 1984 р. Ірак спробував вирішити ситуацію розпочавши напади на іранські нафтові об'єкти і танкери. Подібні дії здійснювалися і надалі, проте вони не вплинули на іранський нафтовий експорт. Ірак також намагався використати загрозу розширення війни для того, щоб західні держави і СРСР спільними зусиллями змусили Іран розпочати мирні переговори.

Наприкінці 1986 р. були оприлюднені дані, що США, принаймні з 1985 р., таємно продавали зброю Ірану через Ізраїль. Адміністрація Р. Рейгана заявила, що це робилося з метою встановлення довгострокових відносин з іранськими лідерами. Безпосередньою ж метою було забезпечення звільнення американців заручників у Лівані, яких утримувала група, близька до іранського лідера

«Practical applications of research findings»

аятоли Хомейні. Проте ініціатива президента Р. Рейгана не досягла жодної з цілей, що викликало гостру політичну кризу в США [3, с. 345].

У 1987 р. Кувейт звернувся з проханням до США і СРСР захистити його танкери від загрози іранського нападу. Білий Дім, намагаючись зменшити радянський вплив у Затоці і відвернути увагу від продажу озброєнь Ірану, перереєстрував кувейтські танкери як судна, що плавають під американським прапором, і направив військові кораблі для їх супроводу через Затоку. Після іракської ракетної атаки на американський фрегат «USS Stark» у травні 1987 р., Вашингтон збільшив свою військову присутність у районі Персидської затоки, що призвело до зіткнень з іранськими військами.

Ці події разом з нездатністю Ірану до вирішальної перемоги детермінували інтерес щодо досягнення угоди про припинення вогню за посередництва ООН. США доклали зусиль для того, щоб Рада Безпеки в липні 1987 р. ухвалили резолюцію № 598 про припинення вогню, яка враховувала інтереси Іраку.

У 1988 р. Іраку вдалося відкинути іранські війська з більшої частини іракської території, яку вони захопили за попередні роки, а іракські бойові літаки і поставлені СРСР ракети нанесли удари по іранським містам і економічним об'єктам. Військове втручання США на боці Іраку призвело до помилкового збиття американським військовим кораблем іранського цивільного літака 3 липня 1988 р., унаслідок чого загинуло 290 чоловік. Два тижні потому іранський уряд прийняв умови резолюції № 598 Ради Безпеки ООН [3, с. 350].

Угода про припинення вогню продовжувала дотримуватися і в 1989 р., проте прогрес у переговорах був незначним навіть у проблемі взаємного відведення військ і репатріації військовополонених. Усередині Ірану продовжувалася політична боротьба між тими представниками режиму, які виступали за зміцнення завоювань революції, звертаючись до невідкладних економічних і соціальних потреб, і тими, які закликали до рішучіших дій щодо

ворогів Ірану. Ця боротьба не припинилася і після смерті аятола Хомейні 3 червня 1989 р., коли главою держави став президент Алі Хаменеї.

Література:

1. Магалець Л.Д. Рональд Рейган: Видатні особи XX ст. / Л.Д. Магалець // Історія України. – 1999. – № 12. – С. 10-16.
2. Лебедева Л.Ф. США: Государство и социальное обеспечение / Л.Ф. Лебедева. – М.: Искран, 2000. – 272 с.
3. Согрин В.В. Исторический опыт США / В.В. Согрин – М.: Наука, 2010. – 577 с.